

- **Trudność przeprowadzenia innych dowodów jako argument za zwolnieniem z tajemnicy zawodowej? (postanowienie SN z dnia 19 maja 2020 r., I KZ 8/20) – dr Andrzej Dmowski (Russell Bedford)**

Postanowienie SN z dnia 19 maja 2020 r., I KZ 8/20

„(...) należy starannie rozważyć okoliczności konkretnej sprawy i podejmować decyzje o zwolnieniu od obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej tylko wtedy, gdy ujawnienie okoliczności objętych tą tajemnicą - i to właśnie przez osobę nią dysponującą - jest rzeczywiście nieodzowne dla zapewnienia prawidłowego wyrokowania, bo brak jest w tym przedmiocie innych dowodów w sprawie (...).”

Możliwość przeprowadzenia dla ustalenia określonej okoliczności jakiegokolwiek innego dowodu niż przesłuchanie świadka po uprzednim zwolnieniu go z tajemnicy zawodowej określonej w art. 180 § 2 k.p.k., nie wyłącza dowodów pośrednich, stoi natomiast na przeszkodzie wydaniu przez sąd postanowienia o zwolnieniu z takiej tajemnicy. Oznacza to, że wyłącznie całkowite spełnienie tych warunków będzie stanowiło podstawę do zniesienia prawa do milczenia. Istnienie utrudnień w zakresie możliwości ustalenia faktów na podstawie innego dowodu, nie ważne jak znaczących, nie stanowi zatem przesłanki spełniającej wspomniany powyżej warunek.

Najważniejsze fragmenty uzasadnienia postanowienia

„Z przepisu art. 180 § 2 k.p.k. wynika, że do zwolnienia może dojść w sytuacji gdy spełnione są jednocześnie dwa warunki: gdy jest to niezbędne dla dobra wymiaru sprawiedliwości, a także gdy okoliczność ta nie może być ustalona na podstawie innego dowodu. Z uwagi na konstrukcję tego przepisu trafnie wskazuje się, że nie ma możliwości prowadzenia wykładni rozszerzającej co do warunków zezwolenia na zwolnienie od tajemnicy zawodowej (por. postanowienie SA w Szczecinie z dnia 29 października 2013 r., II AKz 330/13 i cyt. tam orzeczenia).”

„(...) konieczność jednoczesnego zaistnienia tych warunków jest w orzecznictwie postrzegana w sposób bezsporny (por. np. postanowienia SN: z dnia 3 września 2008 r., WZ 52/08; z dnia 29 października 2014 r., SDI 28/14; z dnia 11 lipca 2019 r., I KZ 3/19). Dobro wymiaru sprawiedliwości w tym aspekcie postrzega się jako potrzebę ustalenia prawdy obiektywnej (por. np. postanowienie SN z dnia 15 grudnia 2004 r., III KK 278/04, OSNKW 2005, z. 3, poz. 28), a zatem, by orzeczenie zapadło po ustaleniu wszystkich okoliczności mających znaczenie dla rozstrzygnięcia w określonej sprawie (por. np. postanowienie SA w Katowicach z dnia 8 lutego 2017 r., II AKz 66/17). Kluczowa staje się prawidłowa ocena istnienia drugiej przesłanki (drugiego warunku). Przesłanka ta uzasadnia zwolnienie od tajemnicy zawodowej, gdy okoliczność ta nie może być ustalona na podstawie innego dowodu. W orzecznictwie postrzegana jest ona jako niemożliwość dokonania ustaleń za pomocą innych środków dowodowych przy jednoczesnym wyczerpaniu istniejących w danej sprawie źródeł dowodowych (por. uchwała SN z dnia 16 czerwca 1994 r., I KZP 5/94, OSNKW 1994, z. 7-8, poz. 4). Oznacza to, że należy starannie rozważyć okoliczności konkretnej sprawy i podejmować decyzje o zwolnieniu od obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej tylko wtedy, gdy ujawnienie okoliczności objętych tą tajemnicą - i to właśnie przez osobę nią dysponującą - jest rzeczywiście nieodzowne dla zapewnienia prawidłowego wyrokowania, bo brak jest w tym przedmiocie innych dowodów w sprawie (postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 4 marca 2009 r., sygn. akt II AKz 151/09 1; uchwała SN z dnia 19 stycznia 1995 r., I KZP 15/94, OSNKW 1995, z. 1-2, poz. 1; postanowienie SA w Gdańsku z dnia 11 września

2019 r., II AKz 789/19). Wymóg ten określa się trafnie jako warunek subsydiarności. W zakresie warunku subsydiarności podnosi się, że nie jest on spełniony wtedy, gdy istnieją wprawdzie przeszkody w dotarciu do istniejącego źródła dowodowego ale są one możliwe do pokonania, albo z materiałów postępowania rysuje się możliwość ustalenia istnienia określonego źródła dowodowego ale nie zostały podjęte wszystkie konieczne czynności wykrywcze.”.

„Podkreśla się, że niewykazanie tej okoliczności powinno skutkować oddaleniem wniosku (por. postanowienie SA w Szczecinie z dnia 29 października 2013 r., II AKz 330/13). W tej sprawie postanowienie - oparte w istocie na podstawie art. 180 § 2 k.p.k. - zostało wydane przez Wojskowy Sąd Okręgowy w W. z urzędu (wniosek o przesłuchanie dziennikarzy został cofnięty). Nie zmienia to jednak konieczności wykazania w treści tego postanowienia obu wskazanych powyżej przesłanek zwolnienia dziennikarzy od tajemnicy zawodowej.”.

„Najistotniejsze jest to, że Wojskowy Sąd Okręgowy w W. dysponował możliwościami dowodowymi co do ustalenia przebiegu spotkania oskarżonego z dziennikarzami w dniu 23 października 2017 r., z których zresztą skorzystał (przede wszystkim przesłuchanie świadka R. J. - osoba ta brała udział w tym spotkaniu). Skoro tak, to niedopuszczalne jest sięganie po źródła dowodowe, na które rozciąga się kwalifikowana tajemnica zawodowa tylko z tego powodu, że istnieje dodatkowa możliwość przeprowadzenia jakiegoś dowodu, a dotychczasowe postępowanie dowodowe nie dało np. oczekiwanych przez organ lub stronę rezultatów. Taki sposób postrzegania podstawy do zwolnienia z którejkolwiek z tajemnic zawodowych nie znajduje oparcia w treści art. 180 § 2 k.p.k. i mógłby prowadzić w praktyce do nadużywania tej szczególnej instytucji. Brak możliwości przesłuchania dziennikarzy nie kończy przy tym możliwości w prowadzeniu postępowania dowodowego zmierzającego do poczynienia istotnych w sprawie ustaleń faktycznych, a dotyczących tego, kto, kiedy i w jakim zakresie dysponował dokumentacją medyczną oskarżyciela posiłkowego i wiedzą na temat jego stanu zdrowia (nie wyłączając dowodzenia poszlakowego), co także powoduje niedopuszczalność zwolnienia świadków z tajemnicy dziennikarskiej.”.

„Organ procesowy podejmujący decyzję w przedmiocie zwolnienia z zachowania tajemnicy zawodowej, zwłaszcza sąd co do kwalifikowanych tajemnic zawodowych, powinien w pierwszej kolejności rozważyć doniosłość danej okoliczności, co do której miałyby nastąpić przesłuchanie, dla poczynienia prawdziwych ustaleń faktycznych oraz znaczenia tych ustaleń dla prawidłowego rozstrzygnięcia (postanowienia Sądu Apelacyjnego: w Gdańsku z dnia 11 września 2019 r., II AKz 789/19; w Katowicach z dnia 8 lutego 2017 r., II AKz 66/17) - dobro wymiaru sprawiedliwości nie wymaga więc uchylenia tajemnicy, gdy dotyczy to nie tyle drugorzędnej, co nawet trzeciorzędnej okoliczności o niewielkim znaczeniu dla rozstrzygnięcia w sprawie (L.K. Paprzycki (w:) Kodeks..., t. 1, red. L.K. Paprzycki, 2012, s. 615). Ponadto, z uwagi na to, że w wypadku określonym w art. 180 § 2 k.p.k. mamy do czynienia ze szczególnymi rodzajami tajemnic zawodowych, obejmującymi różne sfery życia osobistego jednostki lub życia społecznego, u podstaw których leżą często wartości konstytucyjnie chronione, tajemnice te muszą być w sposób szczególny chronione.”.

„Odnosząc się raz jeszcze do drugiej przesłanki z art. 180 § 2 k.p.k., tj. "braku możliwości ustalenia danej okoliczności na podstawie innego dowodu", to przypomnieć należy, że przesłanka ta zachodzi wtedy, gdy brak jest jakichkolwiek innych dowodów, na podstawie których można by ustalić istotne dla sprawy okoliczności, przy zastrzeżeniu, iż organ procesowy wyczerpał już istniejące w sprawie źródła dowodowe i pomimo tego nie był w stanie ustalić określonej okoliczności. Chodzi przy tym o obiektywną niemożliwość, co oznacza faktyczne nieistnienie takiego źródła dowodowego, które mogłoby dostarczyć informacji na dany temat. Nie wystarcza zatem ani istnienie możliwych do pokonania przeszkód w dotarciu

do istniejącego źródła dowodowego, ani też nieustalenie istnienia tego źródła, wynikające z niepodjęcia wszystkich koniecznych w danym momencie czynności wykrywczych (por. powołana już wyżej uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 1995 r., postanowienia Sądu Apelacyjnego: w Krakowie z dnia 1 grudnia 2015 r., II AKz 452/15; z dnia 12 października 2011 r., II AKz 664/11). Jak trafnie podkreśla się w orzecznictwie, przesłanka ta jest spełniona w sytuacji, gdy brak jest innych dowodów w sprawie (postanowienia Sądu Apelacyjnego: w Katowicach z dnia 4 marca 2009 r., II AKz 151/09; w Szczecinie z dnia 29 października 2013 r., II AKz 330/13; w Łodzi z dnia 6 maja 2015 r., II AKz 225/15).”.

„(...) skarżący wskazał, że oskarżony jest nieposzlakowanej opinii, a postępowanie przed Sądem pierwszej instancji zostało zainicjowane subsydiarnym aktem oskarżenia, a więc "pochodzi od osoby prywatnej, nie zaś prokuratora, tym samym nie został zweryfikowany przed wniesieniem go do Sądu". Nadto zaznaczył, że "oskarżyciel subsydiarny (...) jest osobą niewiarygodną. Zaś z uwagi na jego stan zdrowia, wskazywane przez niego wnioski powinny być szczególnie ostrożnie rozpatrywane" (s. 11 zażalenia). Wobec powyższego wskazać trzeba, że treści tego typu są zdecydowanie niestosowne i nie powinny być w ogóle znaleźć się w piśmie przygotowanym przez profesjonalnego przedstawiciela strony procesowej jakim jest adwokat. Wskazują one bowiem na to, że skarżący jest zdania, iż to kwestie pozamerytoryczne powinny decydować o kierunku rozstrzygnięcia przez Sąd Najwyższy, w tym takie, jak rzekoma nieposzlakowana opinia oskarżonego, rzekoma niewiarygodność oskarżyciela posiłkowego subsydiarnego i jego stan zdrowia, a nawet brak weryfikacji oskarżenia przez prokuratora. Żadna z tych okoliczności, co trzeba zdecydowanie podkreślić, nie ma natomiast jakiegokolwiek znaczenia dla oceny, czy doszło do naruszenia art. 180 k.p.k. i czy są podstawy do zwolnienia określonych świadków z tajemnicy dziennikarskiej.”.

„Abstrahując od okoliczności tej sprawy i jej poszczególnych uczestników procesu, nawet jeżeli postępowanie karne zostałyby zainicjowane z niewłaściwych powodów i byłoby, w ocenie któregoś z jego uczestników, bezprzedmiotowe, to mogą oni, w sposób przewidziany przepisami Kodeksu postępowania karnego, to wykazywać, składając stosowne wnioski co do potrzeby przeprowadzenia przez sąd kontroli takiego postępowania i wydania postanowienia kończącego postępowanie (o umorzeniu).”.

Wyroki powiązane

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 11 września 2019 r., II AKz 789/19.
Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 września 2019 r., V KZ 21/19.
Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 lipca 2019 r., I KZ 3/19.
Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 8 lutego 2017 r., II AKz 66/17.
Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2017 r., IV KK 277/16.
Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 1 grudnia 2015 r., II AKz 452/15.
Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 6 maja 2015 r., II AKz 225/15.
Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 października 2014 r., SDI 28/14.
Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 29 października 2013 r., II AKz 330/13.
Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 13 grudnia 2011 r., II AKz 477/11.
Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 4 marca 2009 r., II AKz 151/09.
Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 13 stycznia 2009 r., II AKz 651/08.
Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 19 września 2008 r. II AKz 286/08.
Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3 września 2008 r., WZ 52/08.
Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 grudnia 2004 r., III KK 278/04.
Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 1995 r., I KZP 15/94.
Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16 czerwca 1994 r., I KZP 5/94.

Przepisy

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2022 r. poz. 1375).

Art. 180 § 1. Osoby obowiązane do zachowania w tajemnicy informacji niejawnych o klauzuli tajności „zastrzeżone” lub „poufne” lub tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji mogą odmówić zeznań co do okoliczności, na które rozciąga się ten obowiązek, chyba że sąd lub prokurator dla dobra wymiaru sprawiedliwości zwolni te osoby od obowiązku zachowania tajemnicy, jeżeli ustawy szczególne nie stanowią inaczej. Na postanowienie w tym przedmiocie przysługuje zażalenie.

§ 2. Osoby obowiązane do zachowania tajemnicy notarialnej, adwokackiej, radcy prawnego, doradcy podatkowego, lekarskiej, dziennikarskiej lub statystycznej oraz tajemnicy Prokuratury Generalnej, mogą być przesłuchiwane co do faktów objętych tą tajemnicą tylko wtedy, gdy jest to niezbędne dla dobra wymiaru sprawiedliwości, a okoliczność nie może być ustalona na podstawie innego dowodu. W postępowaniu przygotowawczym w przedmiocie przesłuchania lub zezwolenia na przesłuchanie decyduje sąd, na posiedzeniu bez udziału stron, w terminie nie dłuższym niż 7 dni od daty doręczenia wniosku prokuratora. Na postanowienie sądu przysługuje zażalenie.

Główne problemy

1. Przesłanki dotyczące zwolnienia z tajemnicy zawodowej (obie występujące łącznie).
2. Co należy rozumieć przez pojęcie „dobra wymiaru sprawiedliwości”?
3. Pojęcie warunku subsydiarności.
4. Doniosłość okoliczności, co do której miałyby nastąpić przesłuchanie.